

Innspill til Lesekommisjonen: Behov for en dedikert lesefaglig ressursperson på hver skole

Dette innspillet kommer fra Statped, avdeling språk/tale, som gjennom mangeårig arbeid som spesialpedagogisk støttetjeneste har samarbeidet med et stort antall kommuner og skoler om leseopplæring og lese- og skrivevansker. På bakgrunn av denne erfaringen ønsker vi å løfte fram ett konkret, gjennomgående funn som vi mener bør ha en sentral plass i handlingsplanen.

Problemet

Det som oftest svikter, er ikke lærernes innsats eller vilje, men strukturen rundt dem. Vi mener en viktig årsak er denne: På de fleste skolene vi er i kontakt med, mangler det én person med solid teoretisk og praktisk kompetanse på lese- og skriveopplæring, som lærerne kan henvende seg til ved behov, og som har et definert, overordnet ansvar for å kvalitetssikre både den grunnleggende leseopplæringen og innsatsen rettet mot elever med eller i risikozonen for lese- og skrivevansker.

Vår bekymring belyses av tall fra PIRLS, som viser at tilgangen til spesialistkompetanse for lærere er svært begrenset, og at utviklingen fra 2016 til 2021 går i feil retning. I PIRLS 2016 rapporterte 30 og 35 prosent av lærerne på hhv. 4. og 5. trinn at de aldri hadde tilgang til en spesialist på leseopplæring. I PIRLS 2021 hadde denne andelen økt til 40 prosent av lærerne på 5. trinn.¹

Vi mener manglende tilgang til fagekspertise gir grobunn for to uheldige strategier: Andelen lærere som «venter og ser» om resultatene blir bedre med modning, økte fra 34 til 45 prosent fra 2016 til 2021. Samtidig oppgir så godt som alle lærere, både i 2016 og 2021, at de ber foreldrene hjelpe til med lesing hjemme når de oppdager at en elev strever.² Både «vente og se» og å skyve ansvar over på hjemmet bør ses som et tegn på at systemet rundt eleven svikter. Enkel tilgang til en fagperson ville være et viktig bidrag til å redusere omfanget av slike uheldige praksiser.

Manglende tilgang til fagekspertise for lærere bidrar til at elever som ikke «henger med», i for stor grad blir fanget opp sent, vilkårlig eller ikke i det hele tatt, og at tiltak som iverksettes varierer sterkt i kvalitet fra skole til skole – uavhengig av hvor godt forskningsgrunnlaget faktisk er.

Forslag

Vi foreslår at skolene stimuleres til – eller pålegges – å ansette en person med solid teoretisk kompetanse på lese- og skriveopplæring, kombinert med bred praktisk erfaring, i en definert rolle som «leseveileder» på barnetrinnet. Alle skoler bør ha minst én slik ressursperson, mens store skoler bør vurdere å ansette flere, slik at arbeidsbyrden ikke blir for stor.

Vi foreslår videre at det etableres en dedikert videreutdanning som kvalifiserer til rollen som leseveileder, i kombinasjon med praksiserfaring. Kunnskapsgrunnlaget en slik rolle bør bygge på, er utviklet gjennom internasjonal leseforskning de siste 30–40 årene, og er godt

oppsummert i boken «Lära barn att läsa» ([lara-barn-att-lasa-bok-2025.pdf](#)). Flere fagmiljøer, blant annet Lesesenteret ved Universitetet i Stavanger, har tilbudt og tilbyr ulike videreutdanninger som til sammen dekker deler av dette kunnskapsgrunnlaget. Det vi imidlertid foreslår, er én samlet videreutdanning, i størrelsesordenen et halvt års heltidsstudium, rettet mot lærere og spesialpedagoger, og som spesifikt handler om leseutvikling og lese- og skrivevansker (inkl. forebygging og tidlig identifikasjon, kartlegging og tiltak). Vi mener en slik dedikert videreutdanning bør etableres og gjøres lett tilgjengelig over hele landet, som grunnlag for rollen som leseveileder.

Uansett hvor kompetansen erverves, bør leseveilederen:

- være skolens primære faglige ressurs på lesing, som lærere kan kontakte når de er usikre på en elev, eller har faglige spørsmål av spesifikk eller generell karakter
- ha et overordnet, kvalitetssikrende ansvar for skolens lese- og skriveopplæring (felles, intensivert, og som ITO), herunder veiledning av lærere
- være en nøkkelperson i samarbeidet med PPT
- ha en sentral rolle i skolens RTI-arbeid (eller tilsvarende system for tidlig innsats): kvalitetssikre utvelgelse av elever til catch-up-tiltak, utforming av tiltakene, evaluering av enkeltelevers progresjon, og oppfølging av elever med de mest alvorlige vanskene

Hvorfor dette bør prioriteres

En leseveileder vil være et viktig bidrag til en varig, forskningsbasert infrastruktur i skolen. Hvilken hjelp elever med lese- og skrivevansker får, vil bli mindre avhengig av tilfeldigheter, som hvilken skole man går på og hvilken lærer man har. Leseveilederen kan ikke alene ha ansvaret for å kvalitetssikre skolens lese- og skriveopplæring i alle ledd, men kan være en krumtapp i systemet, med en nøkkelrolle i å etablere og vedlikeholde god praksis og gode rutiner. Samtidig skal leseveilederen selv være nettopp den spesialisten som lærerne i dag ofte mangler tilgang til.

Ideelt sett burde all lærerutdanning gi solid kompetanse på lese- og skrivevansker, og vi støtter prinsipielt at dette bør stå mer sentralt enn i dag. Samtidig vet vi at lærerutdanningene stadig møtes med krav om å styrke ulike fagområder og temaer, og at det er naturlige grenser for hvor mye som kan vektlegges. En dedikert leseveileder på hver skole er derimot et mål som er realistisk å nå raskere, og vil i seg selv bidra til lokal kompetanseheving, ved å styrke fagmiljøet på skolen og fungere som en ressursperson for lærernes faglige utvikling. Forslaget er også i tråd med intensjonen om å bringe tyngre fagkompetanse nærmere elevene, og vil kunne bidra til at PPT kan arbeide mer systemrettet og forebyggende.

¹ Fuglestad, Hoem & Schulz-Heidorf (2017): «Skolens oppfølging av elever som strever med lesing», i Gabrielsen, E. (red.): Klar framgang! Leseferdighet på 4. og 5. trinn i et femtenårsperspektiv. Universitetsforlaget.

² Mossige, M. & Lundetræ, K. (2024): «Kva kan PIRLS fortelje oss om elevar med svake leseprestasjonar og leseundervisninga dei møter?», i Wagner, Å.K.H. & Støle, H. (red.): Tid for lesing! Universitetsforlaget.